

Отримано: 22.04.2021 р.

Прорецензовано: 30.04.2021 р.

Прийнято до друку: 11.05.2021 р.

e-mail: andrii.smyrnov@oa.edu.ua

DOI: 10.25264/2409-6806-2021-32-32-38

Смирнов А. Об'єднаний Собор Православної Церкви України 15 грудня 2018 року. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Історичні науки»*. Острог, 2021. Вип. 32. С. 32–38.

УДК: 271.222(477)

Андрій Смирнов

ОБ'ЄДНАВЧИЙ СОБОР ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ УКРАЇНИ 15 ГРУДНЯ 2018 РОКУ

У статті проаналізовано обставини проведення Об'єднаного Собору Православної Церкви України, на якому 15 грудня 2018 р. було проголошено про створення нової автокефальної Церкви, затверджено її статут і обрано предстоятелем митрополита Епіфанія Думенка. За результатами голосування у другому турі він отримав 36 голосів, а митрополит Симеон 28. 6 січня 2019 р. у Константинополі митрополиту Київському і всієї України Епіфанію було вручено Томос про автокефалію Української Церкви.

Ключові слова: *Православна Церква, Об'єднаний Собор, томос, автокефалія, Епіфаній Думенко.*

Andrii Smyrnov

THE UNIFICATION COUNCIL OF THE ORTHODOX CHURCH OF UKRAINE, 15 DECEMBER 2018

The article deals with the establishing of the Local Orthodox Church of Ukraine, which took place in December 2018. The revolution of dignity and subsequent Russian armed aggression led to the intensification of the Ukrainian autocephalous movement. The President, the Parliament, the bishops of the UOC-KP, the UAOC, and about ten bishops of the UOC-MP appealed to the Ecumenical Patriarch to grant autocephaly to the Orthodox Church of Ukraine. On October 9-11, 2018, the Synod of the Ecumenical Patriarchate confirmed the resolution to start the procedure of granting autocephaly to the Orthodox Church in Ukraine, considered appeals and carried out canonical rehabilitation of UOC-KP and UAOC leaders Filaret Denysenko and Makariy Maletych, and restored the Patriarch's stauropegia as the representation to the Ecumenical Patriarchate in Kyiv and repealed the act of 1686.

On 15 December, before the unification council started, the UOC-KP and the UAOC held separate meetings during which they both dissolved themselves, which delayed the beginning of the unification council. Every bishop was to bring two people to vote. In the second round, laity and priests did not vote, only bishops. Metropolitan Mykhail Zinkevych was forced to withdraw his candidacy during the council before the final vote. In the first round, the score of the three candidates was: Mykhail Zinkevych: 38; Symeon Shostatskyi: 56; Epiphanius Dumenko: 81. In the second round, the votes of bishops were as follows: Symeon: 28; Epiphanius: 36.

At the Unification Council on December 15, 2018, the establishment of the OCU was announced, its charter was approved and Metropolitan Epiphanius was elected as the Primate. On January 6, 2019, a Tomos on the autocephaly of the Ukrainian Church was granted to him in Constantinople.

Keywords: *the Orthodox Church, Unification Council, Tomos, autocephaly, Epiphanius Dumenko.*

Революція гідності та подальша російська збройна агресія призвели до активізації українського автокефального руху. «У ході агресії РФ проти України і неконвенційної війни змінилася внутрішньополітична ситуація й позиціонування конфесійного середовища щодо цих подій, – зазначала дослідниця А. Киридон. – Реалії гібридної війни переконливо доводили, що Росія використовує проти України широкий комбінований арсенал засобів. Агресором було розгорнуто справжній фронт на гуманітарному напрямі. Одне з чільних місць серед дієвих інструментів російської гуманітарної інтервенції посідав релігійно-церковний фактор» [10, с. 42]. Зустріч 9 квітня 2018 р. П. Порошенка з Вселенським патріархом Варфоломієм стала логічним продовженням реагування влади на суспільний запит на Помісну Церкву з боку українського суспільства й української діаспори. Президент, парламент, архиєреї УПЦ КП, УАПЦ та близько десяти єпископів УПЦ МП звернулися до Вселенського патріарха з проханням про надання автокефалії Православній Церкві України.

Вирішальним етапом розгляду українських звернень стало проведення 1–3 вересня 2018 р. Синакису (Архиєрейського Собору) Константинопольського Патріархату. На ньому було розглянуто і підтримано питання надання Томосу православним віруючим в Україні. Зокрема, було заслухано головні доповіді про «Право Константинополя односторонньо надавати автокефалію» і «Право Константинополя розглядати апеляції з інших Помісних Церков». Ці права не підлягали сумніву, проте, у зв'язку з дискредитаційною кампанією Московської патріархії проти Вселенського Патріархату, останній вирішив додатково це підкреслити.

Цікаво, що в доповіді на Синакисі єпископ Макарій Христупольський заявив: «На підставі святих канонів, всі митрополити Київські, що перервали поминання Константинопольського Патріарха, підлягають покаранню позбавленням сану. Не має значення, чи накладе Вселенський Патріархат покарання, запропоноване священними канонами, це – церковна і канонічна реальність. Сьогодні всі говорять про “патріарха” Філарета, який в розколі, але якщо ми хочемо бути щирими, ми повинні сказати, що в даний момент в Україні існує стан розколу, який можна вилікувати, і прихована неканонічність» [23]. Отже, УПЦ МП уперше визначено як структуру, яка є неканонічною на території України.

Фактично після Синакису розпочалася практична робота Вселенського Патріархату з організації Об'єднаного Собору в Київській Митрополії. Вже 7 вересня Головний Секретаріат Святого і Священного Синоду Константинопольського Патріархату поширив новину, що в рамках підготовки до надання автокефалії Православної Церкви України, Вселенський патріарх призначив своїх екзархів у Києві архієпископа Памфільського Даниїла зі США та єпископа Едмонтонського Іларіона з Канади, «які обидва служать українським православним вірним у своїх відповідних країнах у складі Вселенського патріархату» [20]. Отже, Константинопольський патріарх фактично перебрав на себе низку організаційних обов'язків із конституювання Помісної Православної Церкви України. Екзархи здійснили велику організаційну роботу з підготовки Об'єднаного Собору українських православних юрисдикцій, зокрема й у справі об'єднання УПЦ КП та УАПЦ [3].

9–11 жовтня 2018 р. відбулося засідання Синоду Вселенського Патріархату, на якому було прийнято низку важливих постанов. Зокрема, синодали підтвердили вже прийняте рішення про початок процедури надання автокефалії Православної Церкви в Україні, розглянули апеляції і здійснили канонічну реабілітацію очільників УПЦ КП і УАПЦ Філарета Денисенка і Макарія Малетича, відновили патріаршу ставропігію як представництво Вселенського Патріарха в Києві та скасували акт 1686 р. Останній передбачав, що митрополити мали обиратися у Києві вільними голосами, «згідно старих звичаїв», а не призначатися московською владою (як це було на практиці). За Київським митрополитом мав також зберігатися статус екзарха Константинопольського патріархату (Москва скасувала цей статус вже при митрополиті Гедеоні), і вони зобов'язані були першим поминати Вселенського патріарха (а не Московського, як це згодом склалося) [6], «проголошуючи та підтверджуючи свою канонічну залежність від Матері-Церкви Константинополя» [17, с. 85-86; 21].

Як бачимо, жодна з умов патріарха Діонісія не була дотримана. Понад це, Московська Церква хибно витрактувала наявність такого листа як акт передачі Київської митрополії у Московську юрисдикцію. Тому логічно, що Фанар скасував дію грамоти патріарха Діонісія IV і повернув Київську Митрополію до складу Вселенського Патріархату [17, с. 85-86]. Це означало, що відтоді було відновлено співпричастя всіх єпископів, священників та мирян Українських Церков із світовим православ'ям.

Президент П. Порошенко і патріарх Варфоломій 3 листопада в Стамбулі уклали угоду про Співробітництво та взаємодію між Україною та Вселенським Патріархатом. Метою цієї угоди є взаємна та узгоджена діяльність «щодо конституювання Автокефальної Помісної Православної Церкви в Україні у рамках Томосу про автокефалію, наданого Вселенським Патріархатом...» [17, с. 89]. Для цього Сторони домовилися про співпрацю за такими напрямками: взаємна системна робота щодо створення та конституювання Автокефальної Помісної Православної Церкви в Україні з центром у місті Києві на підставі Томосу про автокефалію, наданого їй Вселенським Патріархатом, та її визнання іншими Автокефальними Православними Церквами.

13 листопада була запланована зустріч президента Порошенка з архиєреями УПЦ МП в Українському домі. Проте за кілька годин до неї керівництво УПЦ в єдності з Московським Патріархатом несподівано почало вимагати від нього провести зустріч на території Києво-Печерської лаври.

Від цієї пропозиції Порошенко відмовився і пізно ввечері зустрівся з трьома ієрархами: Симеоном Шостацьким, Олександром Драбинком і Філаретом Зверевим [9].

За повідомленнями українських ЗМІ, в листопаді 2018 р. владика Філарет надіслав листа патріарху Варфоломію, в якому, зокрема, писав: «Відповідно до Вашого звернення, я прийняв рішення не висувати свою кандидатуру на Соборі для обрання предстоятелем Української Православної Церкви. В той же час, хотіли б висловити, обговоривши цю позицію з ієрархами Церкви, пропозицію залишити патріарха Філарета почесним патріархом довічно, з дорученням йому головувати на Священному Синоді об'єднаної Церкви» [7]. Також владика Філарет просив Вселенського патріарха благословити та підтримати кандидатуру митрополита Переяславського і Білоцерківського Епіфанія Думенка, якого в УПЦ КП рекомендували на посаду предстоятеля об'єднаної Церкви, і висловив надію на збереження конфіденційності цього листа. Владика Філарет пропонував 22 листопада скликати Собор з ієрархів, які звернулися до Фанару з проханням про надання Томосу. Тобто УПЦ КП наполягала на проведенні архиєрейського Собору і відкритому голосуванні, що спрощувало перемогі митрополита Епіфанія.

27 – 29 листопада Вселенський Патріархат провів засідання Священного Синоду, де, окрім інших питань, обговорювався текст Томосу про автокефалію Української Церкви. За результатами Синоду було видано комюніке, в якому зазначено про підготовку проекту Статуту Помісної Православної Церкви України [22]. Його авторами були грецькі вчені-каноністи Власій Фідас і Костянтин Деліконстантіс.

Радник Президента П. Порошенка Ростислав Павленко, який координував дії влади щодо отримання Томосу, зазначав: цей проект було розроблено для того, щоб «Томос про автокефалію був вмонтований в статут незалежної Церкви. І вже разом (українські архиєреї) підготуються до Собору і на Соборі затвердять статут незалежної Української Православної Церкви» [19]. Проект Статуту розглядався представниками УПЦ КП, УАПЦ, ієрархами УПЦ МП, був ними підготовлений до розгляду на Об'єднавчому Соборі.

Патріарх Варфоломій запропонував більш демократичну процедуру конституювання ПЦУ шляхом проведення установчого Собору нової Церкви. Як впливає з листів, надісланих ним 1 грудня на ім'я українських архиєреїв, кожен єпископ запрошувався «взяти участь разом з одним кліриком і одним монахом чи мирянином, кожен з котрих матиме право голосу, для формування бюлетеня з трьох кандидатів в Об'єднавчому Соборі в історичній церкві Премудрості Божої в Києві, в суботу, 15 грудня 2018 року для встановлення статуту та канонічного обрання предстоятеля Автокефальної Православної Церкви в Україні, як попередньо було вирішено» [12].

Передбачалося, що залучення кліриків і мирян мало надати зібранню більшої легітимності в очах світового православ'я і сприяло б визнання ПЦУ іншими Церквами. Собор духовенства і вірян відновленої Київської Митрополії Вселенського Патріархату мав відбуватися під головуванням спеціального екзарха митрополита Еммануїл Гальського в співпраці з іншими посланцями патріарха: владиками Даниїлом Памфільським, Іларіоном Едмонтонський і Амфілохієм Адріанопольським. Патріарх Варфоломій написав листа митрополиту Онуфрію Березовському, в якому зазначив, що після обрання предстоятеля Помісної Церкви він вже не зможе носити титул «митрополит Київський» [5].

Велика підготовча робота була проведена напередодні Собору, зокрема статутна комісія узгодила компромісний варіант статуту на перехідний період, який передбачав постійне членство в Синоді для владик Філарета, Макарія і найстаршого за хіротонією представника УПЦ МП. Загалом очікувалося прибуття 12 ієрархів РПЦ в Україні (передусім підписантів звернення до патріарха Варфоломія), але наважилось взяти участь у засіданні Собору тільки двоє. Решта архиєреїв виявилася не готовою потрапити під канонічні санкції РПЦ, втратити більшість парафій і опинитися в одній церковній структурі з владикою Філаретом. Як свідчать оприлюднені документи, 14 грудня митрополити Симеон Шостацький та Олександр Драбинко були прийняті до складу Вселенського Патріархату [4].

На архиєрейському Соборі УПЦ КП 13 грудня більшість єпископів підтримала кандидатуру митрополита Переяславського і Білоцерківського Епіфанія Думенка, і лише 8 утримались або проголосували проти. Можна припустити, що це була група прихильників Луцького митрополита Михайла Зінкевича, котрий прагнув стати одним із кандидатів на пост предстоятеля. На Об'єднавчий Собор також прибув митрополит Вінницький і Барський Симеон Шостацький з УПЦ МП. Саме ці три архиєреї стали реальними претендентами на посаду Київського митрополита.

За планом Об'єднавчий Собор мав розпочатися 15 грудня о 10 годині, але делегати УПЦ КП затрималися в Теплій Софії, де мав відбутися ліквідаційний Собор. Він довго не міг розпочатися через відсутність владики Філарета, який не погоджувався на самоліквідацію Київського Патріархату. Зберігши юридичну особу «Київська Патріархія», він міг би шантажувати єпископат об'єднаної Церкви тим, що УПЦ КП з ним на чолі виходить з її складу, повертаючись до свого попереднього статусу. На думку о. Б. Гулямова, Філарет до останнього намагався зберегти посаду й навіть мав на руках постанову архиєрейського Собору, що кандидатом від УПЦ КП на виборах предстоятеля об'єднаної Церкви є він сам [8].

Вранці провела свій Собор і самоліквідувалася УАПЦ, делегати якої зареєструвалися і очікували на початок засідань у Софійському соборі. Тим часом у кулуарах тривали гарячі дискусії і переговори з владикою Михаїлом, який відмовлявся знімати свою кандидатуру. Як впливає з інтерв'ю професора О. Сагана газети «Факти» від 27 грудня 2018 р., «десь близько 12:00 в зал прийшов митрополит Луцький і Волинський Михаїл (Зінкевич) і сказав усім, що його змушують зняти свою кандидатуру, хоча він нікуди не висувається. Він хотів порадитися, що йому робити, і навіть апелював до спікера парламенту Андрія Парубія, щоб той втрутився. Від присутніх навіть була сформована делегація на чолі з Парубієм для з'ясування обставин затримки засідання. Вони пішли, і ми чекали ще більше години, поки до зали повернувся єпископат УПЦ КП» [14]. Через кілька днів цю інформацію підтвердив і сам владику Михаїл під час прес-конференції в Луцьку: «Були гарячі дискусії між мною і патріархом Філаретом. Не домовившись ні про що, частина делегатів разом зі мною покинула Теплу Софію і пішла в Велику Софію. Ми стояли на межі нерозпуску. Я сказав делегатам, що мене шантажують, а це недемократично, що не було жодних аргументів на користь того, що я повинен зняти свою кандидатуру» [11].

Зрештою, після довгих переговорів за участю президента П. Порошенка владику Михаїл погодився взяти самовідвід. Відтак УПЦ КП провела Помісний Собор і ухвалила рішення про самоліквідацію. Філарет погодився обміняти її на обрання предстоятелем об'єднаної Церкви «свого» кандидата, тобто митрополита Епіфанія.

Близько 13 год. Об'єднавчий Собор розпочав свою роботу. Було зареєстровано 200 делегатів від УПЦ КП, УАПЦ, УПЦ МП і Вселенського Патріархату, 64 з яких перебували в єпископському сані (УПЦ КП – 43; УАПЦ – 15; Вселенський Патріархат – 4; УМЦ МП – 2). Як почесні гості були присутні: Президент України П. Порошенко, котрий зайняв своє місце в президії, Голова Верховної Ради А. Парубій, экс-президент В. Ющенко, а також інші державні та громадські діячі.

Робота Собору розпочалася з короткого молебня, «під час якого присутні звернулись до Господа із проханням благословити дане зібрання й послати мудрість для успішного звершення діла заснування Помісної Автокефальної Православної Церкви України» [2].

Після цього голова Собору митрополит Еммануїл Адамакіс запропонував обрати чотирьох секретарів: Валентина Гребенника, о. Ростислава Воробія, о. Івана Гошовського і диякона Григорія Франгакіса від Вселенського Патріархату. Потому соборяни проголосували за лічильну комісію у складі: владику Даниїл Зелінський (голова), о. Богдан Гулямов, о. Віталій Даньчак, о. Онуфрій Ляда. До складу Мандатно-контрольної комісії увійшли владику Агапіт Гуменюк (голова), о. Петро Зуєв, владику Гавриїл Кризина.

Перед розглядом основних питань порядку денного були виголошені вітальні промови. Зокрема, митрополит Еммануїл зачитав послання Вселенського патріарха учасникам Собору, який благословив його роботу.

У своєму виступі митрополит Еммануїл «підкреслив визначну роль та добру волю Константинопольської Матері-Церкви в цьому процесі, яка всебічно підтримує прагнення українців мати століттями вистраждану Помісну Автокефальну Церкву, проводячи канонічне й духовне керівництво над непростим ходом подій року, що минає» [2].

З вітальним словом до учасників Собору також звернувся Президент України Петро Порошенко: «Звертаюся безпосередньо до всіх вас, учасників Собору, до ієрархів церков. Це є колосальна відповідальність, яка в ці години лежить на вас. Держава, наголошую, зробила все, що могла. Тепер саме від вас і лише від вас залежить майбутнє України, майбутнє нашої великої нації, наша свобода, наша державна і духовна незалежність. Вам належить ухвалити Статут. Вам належить обрати Предстоятеля, а Томос вже чекає Предстоятеля на Фанарі. Отже, все залежить від вашої здатності домовитися, від вашої здатності почути один одного, почути заради України» [15].

Голова Мандатної комісії владика Агапіт повідомив, що для участі в Соборі зареєструвалося 200 делегатів. Загалом на Об'єднавчому Соборі Автокефальної Православної Церкви України було прийнято три ключових рішення: про створення Автокефальної Церкви, затвердження її статуту і обрання митрополита Київського.

Перш за все соборяни одногослосно проголосували за створення нової Автокефальної Православної Церкви України, «до складу якої увійдуть усі присутні на Соборі єпископи, духовенство та миряни від трьох православних конфесій України, а також ті, хто в подальшому забажає до них приєднатись» [2].

При реєстрації усі делегати отримали і мали змогу ознайомитися з текстом узгодженого проєкту Статуту ПЦУ. Попри певні застереження й навіть спроби подати поправки до документа, він був прийнятий майже одногослосно. Проти проголосував тільки архієпископ Вінницький і Тульчинський Михайл Бондарчук. Як зазначив у коментарях до Статуту архимандрит Кирило Говорун, «найголовніший маркер, за яким усім нам треба слідкувати – це так звана соборність, тобто колегіальність в управлінні Церквою. Вселенський Патріархат заклав під нею максимально широку платформу соборності. Прототипом Статуту Православної Церкви України (ПЦУ) став Статут Православної Церкви Еллади» [13]. Статут і Томос ухвалювалися на Фанарі одним пакетом і залишаються тісно пов'язаними між собою, тому документ остаточно набрав чинності після отримання об'єднаною Православною Церквою України Томосу про автокефалію.

Після цього Собор підтримав рішення про реєстрацію Митрополії УПЦ (ПЦУ) відповідно до чинного законодавства як керівного центру новоствореної Церкви. 30 січня 2019 р. Статут Київської Митрополії Української Православної Церкви (Православної Церкви України) був зареєстрований в Міністерстві культури України. Відповідно до постанови Помісного Собору УПЦ КП були скасовані накази про реєстрацію Статуту Київської Патріархії УПЦ КП та Статуту про управління УПЦ КП.

Наступним питанням порядку денного Собору було обрання предстоятеля нової Церкви. Палкі дискусії викликало питання щодо порядку формування бюлетеня для голосування. З огляду на це важливим було процедурне рішення соборян щодо виборів предстоятеля, яке сформулював вл. Даниїл. У першому турі мало відбутися таємне рейтингове голосування за всіх архиєреїв. Три кандидати, які наберуть найбільшу кількість голосів, потрапляють у другий тур, в якому будуть голосувати тільки єпископи. За таку процедуру обрання митрополита Київського проголосував 121 делегат, 41 проти і 1 утримався.

Після цього слово взяв владика Філарет, який поставив запитання: «Якщо усі делегати мають право висунути свою кандидатуру, то я делегат, чи не делегат? Маю право я висувувати свою кандидатуру чи не маю? Умова скликання собору, щоб я не висовував свою кандидатуру». Тому він пропонував обирати предстоятеля серед 3 кандидатів, «щоб кожна Церква висунула свого кандидата» [1]. Однак ієрарх виступав вже після того, як делегати проголосували за процедуру виборів. Крім того, митрополит Еммануїл змушений був зачитати фрагмент листа владика Філарета, в якому він відмовився висувати свою кандидатуру на посаду митрополита Київського. Аналогічного листа напередодні також надіслав митрополит Макарій.

У першому турі кожен делегат отримав бюлетень з іменами усіх єпископів, за винятком владик Філарета, Макарія та екзархів, у якому потрібно було зробити тільки одну позначку. Загалом у голосуванні взяло участь 199 делегатів. В урні виявилось 198 бюлетенів. За результатами голосування митрополит Епіфаній отримав 81 голос, митрополит Симеон 56 голосів і митрополит Михайл 38 голосів.

У другому турі голосували лише архиєреї (64 особи). Перед голосуванням послідовно зняли свої кандидатури владика Михайл Зінкевич, Димитрій Рудюк, Матвій Шевчук, Борис Харко, Симеон Зінкевич. На прохання владика Філарета, наступний у списку єпископ Вишгородський і Подільський Володимир Черпак погодився не знімати свою кандидатуру. Тому в бюлетень було внесено три кандидатури з числа архиєреїв. Після підрахунку розподіл голосів виглядав так: за митрополита Епіфанія було віддано 36 голосів; митрополита Симеона – 28 голосів; єпископа Володимира – жодного. Отже, за результатами таємного голосування у другому турі предстоятелем Православної Церкви України було обрано митрополита Епіфанія з перевагою у 8 голосів.

Митрополит Еммануїл підніс в дар новообраному предстоятелю пам'ятну панагію від Вселенського патріарха. «Предстоятель наголосив на важливості сьогоднішнього дня й тієї події, яка успішно добігає свого завершення. Православна Церква України постала, розкол заліковано, і тепер

на кожному лежить особиста відповідальність в тому, аби докласти всіх можливих зусиль для розбудови православної віри в нашій Батьківщині», – йдеться в протоколі Собору [2]. Після подячного молебня Собор завершив свою роботу близько 17 год.

Одразу після завершення Об'єднавчого Собору митрополит Епіфаній звернувся з промовою до вірян на Софійській площі. Він подякував присутнім за щирю підтримку і привітання: «Ми змогли об'єднати три гілки українського православ'я в єдину Помісну Православну Церкву... Я б хотів закликати всіх наших співбратів, архиєреїв, всіх вірних до новоствореної єдиної Української Православної Церкви. Двері нашої Церкви відкриті для всіх» [18].

Вселенський патріарх Варфоломій в телефонній розмові з митрополитом Епіфанієм привітав його з обранням предстоятелем Православної Церкви України. Цього ж дня на офіційному сайті Вселенського Патріархату було опубліковане комюніке, в якому повідомлено, що Його Всесвятість запросив митрополита Епіфанія для співслужіння Божественної літургії на Фанарі в день свята Богоявлення і надання йому Томоса про створення нової сестринської Автокефальної Церкви [18].

5 січня 2019 р. Вселенський патріарх Варфоломій підписав Томос про автокефалію Православної Церкви України, створений на пергаменті іконописцем і каліграфом Лукою, ієромонахом монастиря Ксенофонт на Афоні. Наступного дня в церкві святого Георгія у резиденції Вселенського Патріархату в Константинополі під час святкової літургії предстоятелю Православної Церкви України митрополиту Київському і всієї України Епіфанію було вручено Томос про автокефалію Української Церкви, а також відбулося євхаристійне співслужіння двох предстоятелів і духовенства обох Церков. 9 січня на Томосі поставили свої підписи всі члени Синоду Вселенського Патріархату, чим було формально завершено процес здобуття української автокефалії [16].

Конституювання Помісної Православної Церкви України з подальшим отриманням автокефального статусу означало повернення до київських церковних традицій, української мови й культури, а також мало важливе духовне й державотворче значення. Здобуття Томосу про автокефалію призвело до переформатування православного ландшафту України та відкрило нові перспективи для інтенсифікації міжконфесійного діалогу. Розбудова Української Церкви, протидія ідеологічному тиску проросійських церковних структур – вагомі складники захисту національної безпеки Української держави.

Список використаних джерел та літератури:

1. Архів Київської Митрополії Православної Церкви України. Відеозапис Об'єднавчого Собору ПЦУ 15 грудня 2018 р.
2. Архів Київської Митрополії Православної Церкви України. Протокол Помісного Об'єднавчого Собору Православної Церкви України від 15 грудня 2018 р.
3. Архієпископ Тельмиський Іов (Геча): Україна завжди була канонічною територією Вселенського патріархату. URL: <https://glavcom.ua/interviews/arhiepiskop-telmiskiy-iov-gechabr-ukrajina-zavzhdi-bula-kanonichnoyuteritorijeyu-vsenskogo-patriarhatu-528418.html> (дата звернення: 19.11.2019).
4. Вселенський патріархат сохранил єпархии за Симеоном и Александром. URL: https://lb.ua/news/2018/12/17/415207_vsenskij_patriarhat_sohranil_eparhii.html (дата звернення: 21.11.2019).
5. Вселенський Патріарх Варфоломій звернувся листом до Митрополита Онуфрія. URL: <http://andriyivskatserkva.kiev.ua/vsenskij-patriarx-varfolomij-zvernuvsya-listom-do-mitropolita-onufriya/> (дата звернення: 21.11.2019).
6. Вселенський престіл і Церква України – документи свідчать. URL: <https://cerkvarium.org/dokumenty/tserkovni-vsenskij-prestil-i-tserkva-ukrajini-dokumenty-svidchat> (дата звернення: 19.11.2019).
7. Гулямов Б., прот. Казус Филарета. Ч. 2. URL: https://lb.ua/society/2020/01/20/447656_kazus_filareta_ch2.html (дата звернення: 11.06.2020).
8. Гулямов Б., прот. Казус Филарета. Ч. 3. URL: https://ukr.lb.ua/society/2020/02/17/450074_kazus_filareta_ch3.html (дата звернення: 11.06.2020).
9. До Порошенка в Український дім приїхали троє архиєреїв УПЦ МП: ЗМІ назвали їхні імена. URL: <https://www.unian.ua/politics/10336671-do-poroshenka-v-ukrajinskiy-dim-prijihali-troye-arhiyerejiv-upc-mp-zmi-nazvali-jihni-imena.html> (дата звернення: 19.11.2019).
10. Киридон А. М. Томос про надання автокефалії Православній Церкві України: архітектоніка процесу. *Уманська старовина*. 2019. № 6. С. 34–49.
11. «Мене шантували», – митрополит Михаїл пояснив, чому не став предстоятелем нової церкви. URL: https://pershyj.com/p-mene-shantazhuvali-mitropolit-mihayil-poyasniv-chomu-ne-stav-predstoyatelem-novoyi-tserkvi-32367?fbclid=IwAR3JSz7dTCTomlTbJfi3s944G1zx7koIsz3DiVY1WoRfLRywlGPPf2QW_4 (дата звернення: 21.11.2019).
12. Лист-запрошення +Варфоломія Константинопольського на Об'єднавчий Собор. URL: <http://andriyivskatserkva.kiev.ua/list-zaproshehnyya-varfolomiya-konstantinopolskogo-na-obyednavchij-sobor/> (дата звернення: 21.11.2019).

13. Маркери змін. Коментарі до Статуту Православної Церкви України. URL: https://lb.ua/society/2019/01/03/416364_markeri_zmin_komentari_statutu.html (дата звернення: 21.11.2019).
14. Перед Объединительным собором мне говорили, что там возможны теракты, – Александр Саган. URL: <https://fakty.ua/291196-pered-obedinitelnym-soborom-mne-govorili-cto-tam-vozmozhny-terakty---aleksandr-sagan> (дата звернення: 21.11.2019).
15. Петро Порошенко звернувся до учасників Собору: «Від вас залежить майбутнє України». URL: https://risu.org.ua/ua/index/all_news/state/national_religious_question/73921/ (дата звернення: 21.11.2019).
16. Православна Церква України: шлях крізь віки. URL: <https://www.pomisna.info/uk/tserkva/istoriya/> (дата звернення: 21.11.2019).
17. Саган О. Православна Церква України: конституювання та перспективи розвитку. Київ, 2019. 104 с.
18. У Софії Київській відбувся Об'єднавчий Собор Українського Православ'я. URL: <https://www.pomisna.info/uk/vsi-novyny/u-sofiyi-kyuyivskij-vidbuvsya-ob-ednavchij-sobor-ukrayinskogo-pravoslav-ya/> (дата звернення: 21.11.2019).
19. Українська Церква буде повністю незалежною, – Павленко про статут нової УПЦ. URL: https://risu.org.ua/ua/index/all_news/confessional/orthodox_relations/73795/ (дата звернення: 21.11.2019).
20. Черговий крок до автокефалії: Вселенський патріархат призначив своїх представників у Києві. URL: <https://www.unian.ua/society/10253055-chergoviy-krok-do-avtokefaliji-vselenskiy-patriarhat-priznachiv-svojih-predstavnikov-u-kiyevi.html> (дата звернення: 19.11.2019).
21. Announcement of the Holy and Sacred Synod (11th Oct. 2018). URL: <https://www.ec-patr.org/docdisplay.php?lang=en&id=2576&tla=en> (Last accessed: 19.11.2019).
22. Communiqué (29/11/2018). URL: <https://www.patriarchate.org/-/anakoinothen-29-11-2018-> (Last accessed: 19.11.2019).
23. Report By His Grace Bishop Makarios of Christoupolis At the Synaxis of the Hierarchs of the Ecumenical Throne on «The Ecclesiastical Issue in Ukraine» (Constantinople, 1–3 September 2018). Звіт Його Преосвященства єпископа Макарія Христупольського на Синаксісі ієрархів Вселенського Престолу «Церковне питання в Україні» (Константинополь, 1 – 3 вересня 2018 р.). URL: https://risu.org.ua/php_uploads/files/articles/ArticleFiles_72787_Report_by_His_Grace_Bishop_Makarios.pdf (Last accessed: 19.11.2019).

References

1. Huliamov B. Kazus Filareta. Ch. 2. URL: https://lb.ua/society/2020/01/20/447656_kazus_filareta_ch2.html (дата звернення: 11.06.2020).
2. Kyrydon A. Tomos pro nadannia avtokefalii Pravoslavonii Tserkvi Ukrainy: arkhitektonika protsesu. *Umanska starovyna*. 2019. № 6. С. 34–49.
3. Sahan O. Pravoslavna Tserkva Ukrainy: konstytuiuvannia ta perspektyvy rozvytku. Kyiv, 2019. P. 80–81.